Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

18.10.2022

SUOMEN ARKKITEHTILIITON LAUSUNTO

HE 140/2022 VP

# Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä ja maankäyttö- ja rakennuslain muuttamisesta

**Suomen Arkkitehtiliitto SAFA edustaa laaja-alaisesti rakennetun ympäristön eri rooleissa toimivia arkkitehteja, joille nykyinen maankäyttö- ja rakennuslaki tuottaa tärkeimmän säädösperustan rakennetun ympäristön suunnittelulle. Uuden rakentamislain ja siihen liittyvien lakien kuten laki rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä (RYTJ-laki), tulee edelleen luoda edellytykset hyvälle suunnittelulle ja suunnitelmien mukaiselle rakennetun ympäristön toteutukselle.**

**Arkkitehtiliitolla on ollut mahdollisuus osallistua RYHTI-hankkeen ohjausryhmätyöhön. Työ on ollut avointa ja mahdollistanut näkymän viranomaistiedon kehittämiseen. Valmistelu on ollut yhtä aikaa perusteellista ja haasteellista, kaavaillun muutoksen kokonaisvaltaisuuden vuoksi. Toteutuessaan muutos tulee olemaan merkittävä vallitseviin käytäntöihin nähden.**

## TAVOITTEET VIRANOMAISTIEDON VIRTAUTTAMISESTA JA YHDEN LUUKUN PERIAATTEESTA OVAT KANNATETTAVIA – AIKATAULU LIIAN NOPEA

Lakiehdotuksen rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä päämäärät ja tavoitteet ovat hyviä ja kannatettavia, mutta tulee edellyttämään toteutuakseen merkittävää tietosisältöjen harmonisointia. Koko ajan etenevä rakentamisen digitalisaatio tarvitsee toimintaa tukevaa lainsäädäntöä. Ehdotettu muutosaikataulu on kuitenkin aivan liian nopea eikä se huomioi kuntien ja rakennusalan toimijoiden nykyisiä tietoteknisten valmiuksia ja tulevia investointitarpeita. Tällä hetkellä yksittäisten kuntien ja ammatinharjoittajien valmiudet digitaaliseen asiointiin vaihtelevat huomattavasti. Myös käytössä olevat ohjelmistot eroavat toisistaan. Merkillepantavaa on myös se, että RYHTI-hankkeessa laadittu kustannusten ja hyötyjen analysointi keskittyi vain viranomaistoiminnalle syntyviin kustannuksiin. Rakennushankkeeseen ryhtyvän, yksityisten ammatinharjoittajien ja kuluttajien näkökulmat sivuutettiin täysin.

## DIGITALISAATION KÄYTTÖÖNOTTO EDELLYTTÄÄ RIITTÄVÄSTI AIKAA JA HUOMATTAVIA TALOUDELLISIA RESURSSEJA

### Esitys rakentamisen digitaalisesta prosessista on keskeneräinen

Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistuksen yhtenä päätavoitteena on ollut digitalisaation edistäminen. Prosessien sujuvoittamisen ja tiedon avoimuuden tavoitteet ovat tärkeitä erityisesti alueiden käytön osalta, mutta esitetyt siirtymisajat prosessien jalkauttamiseen ja järjestelmien käyttöönottoon ovat liian lyhyitä. Vaikutusten arviointi on ollut riittämätöntä – muun muassa luovutettavan tietosisällön tekijänoikeuksia ja käyttöoikeuksia koskevat kysymykset ovat yhä ratkaisematta. Digitaalisuuden vaateissa ei ole riittävästi huomioitu turvallisuus- ja huoltovarmuuskysymyksiä.

### Rakentamislupaan liittyvä digitaalisuuden vaade tulee aiheuttamaan merkittäviä kustannuksia rakennushankkeeseen ryhtyville, suunnittelijoille ja kunnille.

Jo nykyisin kunnilla ja ammatinharjoittajilla on haasteita saada ohjelmistokehittäjiltä riittäviä kehityspanoksia ohjelmien käyttämiseen sujuvasti. Esimerkkeinä tästä voidaan mainita Pohjoismaisten arkkitehtitoimistojen yhteisesti allekirjoittama kannanotto maailmanlaajuiselle suunnitteluohjelmistokehittäjälle, joka ei ole vastannut ohjelmistojen kehityksessä alan tarpeisiin. Myöskään useiden kuntien käytössä olevan sähköisen rakennuslupa-alustan kehittämistarpeisiin ei yksityinen palveluntarjoaja ole kyennyt vastaamaan kuntien tarpeiden mukaisesti. Digitaalisuuden vaade tulee myös kasvattamaan entisestään henkilöstöresurssin tarvetta ennestään kroonisesta henkilöstövajeesta kärsivällä kuntasektorilla.

## TIETOEHEYDEN VAATIMUKSET JA TIETOTURVAAN LIITTYVÄT KYSYMYKSET OVAT RATKAISEMATTA

### Kerättävän viranomaistiedon käyttötarkoitus ja muoto tulee määrittää ja yhdenmukaistaa

Tietoeheyden vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että valtion ja kuntien keräämän viranomaistietodon tarkoitusta ja tavoitteita pohditaan kriittisesti ja sen muotoa yhdenmukaistetaan mahdollisuuksien mukaan. Mitä tietoa kerätään, millä tarkkuudella tieto edellytetään toimitettavaksi ja mihin tätä tietoa tarvitaan. Tästä täytyy syntyä yhteinen näkemys. Mikä merkitys on esimerkiksi kerrosalatiedoilla kiinteistöverotuksen ja rakennusoikeuksien suhteen? Onko tarpeen, että verotuksessa käytetään eri tietoja kuin rakennusoikeuksia kirjattaessa? Jos näin on, miten nämä tietosisällöt eriytetään tietojärjestelmissä toisistaan? Pelkästään rakennetun ympäristön tilastoinnin tarpeisiin esitetty järjestelmä on liian kallis ja raskas.

### Kolmansille osapuolille luovutettavaan tietoon liittyvä sääntely on ristiriitaista

Lakiesityksen mukaan rakennustietovaranto sisältää myös rakentamislaissa (RL 60 §) säädetyt rakentamista koskevat tiedot ja niiden tallentamisesta rakennetun ympäristön tietojärjestelmään (RL 61 §). Rakentamislain pykälät mahdollistavat viranomaiskatselmusten ja rakentamisen lupiin liittyvien tietojen luovuttamisen vain toiselle viranomaiselle. Ehdotuksessa RYTJ-laiksi tämä lupa laajenee koskemaan myös muita kuin viranomaisia. Lait ovat selvässä ristiriidassa toistensa kanssa.

**Rakennetun ympäristön tietopalvelu ei saa vaarantaa suunnittelijoiden tekijänoikeuksia**

Esityksestä RYTJ-laiksi jää epäselväksi, mikä ero on julkisen tietopalvelun ja teknisen rajapinnan avaamisen välillä. Nyt esimerkiksi rakennuslupaa liitteineen ei ole mainittu julkisessa tietopalvelussa jaettavien tietojen luettelossa (RYTJ 13 §). Lakiesitys antaa kuitenkin vaikutelman, että tämä olisi sallittua teknisen rajapinnan kautta (RYTJ 14 §), huolimatta ristiriidasta rakentamislain kanssa (RL 61 §). Suunnittelijoiden näkökulmasta asiaan liittyy myös kysymys tekijänoikeudesta ja tuotesuojasta, jotka koskevat rakennusluvan liitteenä olevia tietomalleja ja niiden sisältöä. Lakiehdotuksen perusteluissa on todettu, että rakennuspiirustusten helppo saatavuus voinee vaikuttaa tekijöiden oikeuksiin helpomman löydettävyyden ja saatavuuden vuoksi. Perusteluissa tekijänoikeus on määritetty liian suppeasti – suunnittelumalli jo itsessään täyttää tekijänoikeuden syntymiseen vaadittavat kriteerit.

**Rakennetun ympäristön tietojärjestelmän tietojen käyttöä tulee valvoa**

Lakiesityksessä todetaan (RYTJ 14 §), että rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä luovutettuja tietoja saa käyttää vain siihen tarkoitukseen, johon ne on luovutettu. Ennen tietojärjestelmän käyttöönottoa on ratkaistava, miten luovutettujen tietojen käyttöä valvotaan ja varmistetaan, että niitä ei käytetä esimerkiksi suoramarkkinointiin. Avoimeksi on jäänyt myös kysymys, miten lainvastainen tietojen käyttö on sanktioitu.

**HE laiksi rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä vaatii vielä merkittäviä tarkennuksia ja ristiriitojen korjaamista. Kannatettavista tavoitteista huolimatta, on ensiarvoisen tärkeätä varmistaa, että digitaalisuudesta tulee aidosti toimiva työväline.**

**Huomioiden lakiesitykseen liittyvät avoimet kysymykset, Suomen Arkkitehtiliitto esittää, että laki säädetään astumaan voimaan aikaisintaan 1.1.2025 ja tarpeelliset siirtymäajat varataan tästä eteenpäin. Tämä mahdollistaa riittävät resurssit uuden lainsäädännön jalkauttamiselle, asetusten alaa osallistavalle, asiantuntevalle valmistelulle ja digitaalisten järjestelmien kehittämiselle ja sujuvalle käyttöönotolle.**

**Suomen Arkkitehtiliitto vastaa mielellään ympäristövaliokunnan mahdollisiin kysymyksiin lausuntoa koskien ja on jatkossakin käytettävissä lakikokonaisuutta käsiteltäessä.**

Helsingissä 18.10.2022

Suomen Arkkitehtiliitto

Henna Helander
puheenjohtaja

Suomen Arkkitehtiliiton lausunnon on valmistellut maankäyttö- ja rakennuslakityöryhmä. Lisätietoja erityisasiantuntija Pia Selroos, pia.selroos@safa.fi, 041 528 2952